

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2018 | ÅRGÅNG 22

Bokförlaget THALES

LENNART NORDENFELT: *Sokrates i Uppsala: En bok om och av Thorild Dahlquist*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2017.

LENNART NORDENFELT, PROFESSOR emeritus vid Tema Hälsa och samhälle i Linköping och författare till ett stort antal filosofiska arbeten om till exempel handlingsfilosofi, medicinsk etik och, i synnerhet, hälsobegreppet, skrev för några år sedan en fin levnadsteckning över sin gamle lärare och handledare, Konrad Marc-Wogau (1902–1991), professor i teoretisk filosofi i Uppsala 1946–1968.¹ Nordenfelts nya bok är ägnad åt en annan av hans lärare i filosofi i Uppsala, Thorild Dahlquist (1920–2009).

Dahlquist började studera filosofi i Göteborg 1938, men flyttade efter kort tid tillbaka till sin födelsestad Uppsala där han sedan också på olika sätt kom att vara verksam vid filosofiinstitutionen ända fram till början av 2000-talet. Dahlquist disputerade aldrig, men han promoverades 1970 till hedersdoktor vid Uppsala universitet och kunde då också ges en permanent anställning som forskarasistent i filosofi. Efter pensioneringen fortsatte han under många år att hålla sina så kallade kollokvier över olika filosofiska ämnen på institutionen, till vilka alla som var intresserade var välkomna. Han fortsatte också att vara en flitig gäst vid till exempel Filosofiska föreningens sammanträden, liksom vid de årliga Hägerströmföreläsningarna. Säkraste sättet att stöta på Dahlquist var dock under alla år att bege sig till universitetsbiblioteket Carolina Rediviva där han antingen satt vid sitt forskarbord eller befann sig i någon av korridorerna upptagen i samtal med lärare och professorer från olika ämnen och, inte minst, med studenter. Jag hade själv ynnesten att få träffa och diskutera filosofi med Dahlquist vid några tillfällen, både på Carolina och i samband med olika kollokvier, när jag kom som student till Uppsala i slutet av 1990-talet. Trots att Dahlquists fysiska hälsa då hade börjat svikta betänkligt, så uppvisade

han alltjämt många av de egenskaper som hans kollegor, studenter och vänner vittnat om under flera decennier: han var vänlig, intresserad, intellektuellt både skarp och alert, samt i besittning av en närmast osannolik mängd kunskap i såväl filosofi som i flera andra ämnen. (En annan egenskap som han uppvisade – vilken inte heller den, såvitt jag förstår, var ny – var en tendens att emellanåt redogöra tämligen utförligt för såväl olika lärares som andra studenter filosofiska förtjänster och brister. Även om Dahlquist ofta och gärna kom med beröm, så föreföll han likväl ha haft rätt bestämda uppfattningar om vilka som var duktiga och vilka som inte var det. En del av oss undrade med viss bävan vad han egentligen ansåg och meddelade till andra om just våra tillkortakommanden.)

Dahlquists filosofiska produktion är väldigt begränsad: den inkluderar några översiktsartiklar om enskilda svenska filosofer; en översikt över filosofins historia i Uppsala, skriven för universitetets 500-årsjubileum; en tidig artikel om logikämnet för *Bonniers konversationslexikon*; samt en licentiatavhandling, *Bidrag till teorin för de klasslogiska antinomierna*. Den sistnämnda förefaller länge ha betraktats som förkommen (en del tycks till och med ha betvivlat att någon sådan avhandling hade skrivits över huvud taget). Ett exemplar återfanns dock i Dahlquists hem efter hans död. Licentiatavhandlingen, tillsammans med jubileumsartikeln och några tidigare opublicerade sidor på svenska om filosofin i Uppsala under 1700- och 1800-talen (skrivna i samband med arbetet för jubileumsartikeln), är inkluderade i Nordenfelts bok. Trots den begränsade filosofiska produktionen – vilken uppenbarligen plågade honom – var Dahlquist en mycket uppskattad och högt aktad person inom den svenska filosofin. Han var, inte minst brevledes, i kontinuerlig kontakt med kollegor vid flera olika universitet, vilka satte stort värde på hans filosofiska kompetens och bildning. I synnerhet var dock Dahlquist en ovärderlig tillgång som lärare och samtalspartner för generationer av studenter och lärare i Uppsala.

Nordenfelt skriver i inledningen:

I denna bok önskar jag, framförallt med utgångspunkt i Thorilds egna ord, från dagböcker och brev, att ge en bild av denna märk-

värdiga person. Eftersom det finns så litet i tryck av hans hand är det, menar jag, viktigt att visa att han hade enastående kunskaper i filosofi, men också att han artikulerade viktiga filosofiska och politiska ståndpunkter.²

Även om Dahlquists filosofiska produktion inte var särskilt omfattande, så var han involverad i ett stort antal – och i vissa fall mycket långvariga – brevkorrespondenser. Han skrev också emellanåt brev till personer som han inte kände närmare, till exempel olika politiker och kulturutövare, vilka hade gjort insatser som han ville berömma och tacka för, eller, i en del fall, saker som han ville kritisera. Han förde även dagbok under större delen av sitt liv. Många av de brev som Dahlquist författade och tog emot finns numer, tillsammans med dagböcker från åren 1971 fram till 2004, samlade i ett arkiv på Carolina. Det är detta material som Nordenfelt i huvudsak använt sig av i sitt arbete med boken.

Någon mer djupgående biografi är det väl inte fråga om. Men här framkommer de positiva delarna i Dahlquists liv – till exempel äktenskapet med Ann-Mari Henschen-Dahlquist, också hon filosof, verksam i Uppsala och i Stockholm; den nära kontakten med systerkonen och andra vänner; det oerhörda intresset för filosofi, musik och litteratur – liksom det politiska engagemanget mot nazismen och för Israel, och omsorgen för de svaga och utsatta i samhället. Även de svåra inre kvalen i samband med hans försök att skriva filosofiska texter och att förbereda filosofiska föredrag; tvivlen kring hans egen förmåga; den stora sorgen över den äldre brodern Bengts självmord; framträder med stor tydlighet. I kombination med dels de filosofiska arbeten av Dahlquist som är inkluderade i boken, och dels de utförliga redogörelserna för (och utdragen ur) de två tidningsdebatter som Dahlquist deltog i – i ena fallet en debatt rörande anklagelser om plagiat i Lars Gustafssons doktorsavhandling i teoretisk filosofi från 1978 (*Språk och lögn: En essä om språkfilosofisk extremism i Nittonde Århundradet*), anklagelser som Dahlquist med bestämdhet hävdade, och på ett till synes mycket övertygande sätt visade, var grundlösa; och i det andra fallet i samband med att ett antal studenter försökte påverka tillsättningen av en ny professor i

teoretisk filosofi i Uppsala efter Stig Kanger – så påvisas väl också i åtminstone någon mån att Dahlquist »hade enastående kunskaper i filosofi» (vilket han ju verkligen hade!) och att han hade förmågan att artikulera »viktiga filosofiska [...] ståndpunkter».

Det är en överlag vänlig och respektfylld bild som Nordenfelt tecknar av Dahlquist. Nordenfelt väjer förvisso inte för att antyda förekomsten också av en del lite mindre smickrande sidor hos Dahlquist, men det stannar alltid vid just antydningar. Ibland kan en som läsare kanske önska att boken skulle innehålla ett åtminstone något större mått av kritiska kommentarer eller utläggningar – t.ex. i relation till Dahlquists till synes lite överdrivna vördnad inför sådana figurer som Ingmar Hedenius och Anders Wedberg; hans oerhörda intresse av att följa alla turer i olika tillsättningsärenden, vilka han sedan tillsammans med egna utlåtanden om de sökandes styrkor och svagheter vidarebefordrade i sina brev; känsligheten inför oförrätter (vilka i vissa fall inte är alldeles lätta att se som oförrätter över huvud taget); med mera. Men vid lite närmare eftertanke hör sådana kanske egentligen inte hemma i en bok av det slag som Nordenfelt avsett att skriva: de skulle på ett onödigt sätt riskera att stjäla uppmärksamheten från beskrivningen av de många, och utan tvivel viktigare, positiva sidorna.

En sak som Nordenfelt framhåller i inledningen är att »Dahlquist var en av de starkaste och tydligaste förkämparna för den analytiska, »vetenskapliga», filosofin i Sverige».³ Och

[i] en tid då denna filosofi fått många konkurrenter på de europeiska, inklusive de svenska, universiteten kan det vara av vikt att påminna sig om hur de bästa argumenten bakom den analytiska filosofin gestaltar sig. Thorild Dahlquist formulerade många av dessa argument.⁴

Det här låter ju väldigt intressant och skulle ha varit roligt att läsa om. Tyvärr kan jag dock inte riktigt hitta mycket till argument för den analytiska filosofin i boken. I några olika citat hänvisas förvisso till några förslag på kännetecken för (åtminstone vissa delar av) den analytiska filosofin – kännetecken som Dahlquist uppenbarli-

gen fann attraktiva: till exempel prövbarhet, krav på konsistens och klarhet, och undvikandet av metafysik. Men det finns, såvitt jag kan se, egentligen inga försök till försvar för att dessa egenskaper skulle vara viktiga eller attraktiva inom filosofin, eller, för den delen, för att den analytiska filosofin verkligen utmärks av dem i större utsträckning än annan, icke-analytisk filosofi.

Sammantaget har Nordenfelt likväl skrivit en i stora delar mycket läsvärd bok. Möjligen är den lite för smal för att den på allvar skall kunna intressera människor som inte på förhand är på ett eller annat sätt bekanta med Dahlquist. Men antalet personer som har någon form av relation till Dahlquist torde vara långt ifrån obetydligt. Och till alla dem rekommenderar jag gärna Nordenfelts bok.

Avslutningsvis kan jag inte avhålla mig från att helt kort kommentera bokens titel, *Sokrates i Uppsala*. Såvitt vi vet skrev ju Sokrates, till skillnad från Dahlquist, ingenting alls. Jag måste vidare medge att jag har väldigt svårt att föreställa mig att Dahlquist hos sin omgivning någonsin skulle ha kunnat ge upphov till något som kommer ens i närheten av den irritation som Sokrates (såsom han porträtteras i Platons dialoger) emellanåt gör. Naturligtvis delade inte heller Dahlquist filt med unga män, eller, för den delen, med någon ur det »>moln> av flickor» som enligt Sara Lidman omgav honom.⁵ Däremot förefaller det obestridligt att Dahlquist, likt Sokrates, var en fantastisk lärare och filosof.

→

Frans Svensson

Noter

1 Lennart Nordenfelt (2015), *Konrad Marc-Wogau: En livsresa från Moskva till Uppsala*. Stockholm: Thales.

2 Nordenfelt, *Sokrates i Uppsala*, s. 15. Några sidor innan noterar Nordenfelt att »[jag har tillåtit mig att genomgående använda förnamnet »Thorild» och sällan hela namnet. Detta är betingat av att alla människor som vistades i Thorilds närhet använde (och tilläts använda) hans förnamn. Det skulle för mig kännas nästan uppstyltat att benämna

FRANS SVENSSON, »SOKRATES I UPPSALA:
EN BOK OM OCH AV THORILD DAHLQUIST»

honom som Dahlquist» (s. 11). Min egen kontakt med Dahlquist var emellertid alldeles för begränsad för att någonting annat än efternamnet här kan komma ifråga.

3 Nordenfelt, *Sokrates i Uppsala*, s. 15.

4 Ibid.

5 Nordenfelt, *Sokrates i Uppsala*, s. 83.